

LA PROJECCIÓ POLÍTICA CATALANA A MALLORCA A L'ÈPOCA DELS ÀUSTRIES¹

Josep Juan Vidal

Als segles XVI i XVII, sota la monarquia de la Casa d'Àustria, Catalunya era part d'un sistema de poder que l'ultrapassava. La participació de la classe dominant catalana al govern d'altres regnes de la Corona d'Aragó és avui un fet demostrat amb moltes investigacions sobre cascú d'aquests regnes. La presència política de catalans fora de Catalunya, i concretament al regne de Mallorca, estigué present abans i durant el mandat de la Casa d'Àustria entre el personal anomenat per cada un dels reis per a ocupar els diferents càrrecs de l'administració reial, reservats a no naturals del regne insular. Aquests càrrecs eren ocupats per militars i juristes. Entre els primers destacava el del lloctinent general, més conegut per la historiografia com a virrei —l'alter ego del rei i per tant la jerarquia més alta del regne— i els dels governadors de les illes de Menorca i Eivissa —els representants reials més alts a les illes denominades adjacents—. Entre els altres càrrecs reservats a juristes, emperò amb un important contingut polític, tenim el de l'assessor del lloctinent general, conegut també com el regent de la cancelleria, i després de 1572, els de regents, oïdors, jutges de cort i advocats fiscals de la Reial Audiència mallorquina, la meitat dels quals estaven reservats institucionalment a no mallorquins, naturals emperò dels altres regnes de la Corona d'Aragó. A cascú dels regnes de la Corona d'Aragó, els membres de les Audiències constituïen el grup més alt i més nombrós d'oficials reials. Una sèrie de famílies catalanes que participaven en el poder polític a Catalunya, a l'administració reial, o al servei de la Diputació o del Consell de Cent, tingueren membres que també ocuparen diferents càrrecs polítics i jurídics a Mallorca, Menorca i Eivissa. La majoria pertanyien a famílies extensament ramificades, els membres de les quals estaven estratègicament distribuïts en diferents instàncies de poder.

ELS VIRREIS.— El càrrec de virrei del regne de Mallorca estigué sempre en mans d'aristòcrates, no de primera categoria, dels regnes peninsulars de la Corona d'Aragó. Nogensmenys els Àustries governaren Mallorca amb pocs catalans com a virreis, exceptuat Carles II. Dels trenta virreis, que s'anaren succeint entre 1512 i 1701 sols quatre catalans desempeñaren aquest alt càrrec a l'administració reial mallorquina durant els segles XVI i XVII. Un a finals del segle XVI, i altres tres al darrer terç del segle XVII. Els superaren clarament valencians i aragonesos. Quinze virreis de Mallorca varen ser valencians i onze aragonesos. Durant el segle XVI, sols un aristòcrata català, en aquest cas rossellonès, Antoni

1. Aquest treball ha estat realitzat en el marc del projecte d'investigació «El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XVI-XVII)» finançat per la Dirección General de Enseñanza Superior e Investigación Científica del Ministerio de Educación y Cultura, n° PS 94-0074.

d'Oms de Santapau i de Salbà, fou nomenat virrei de mallorca el 1577 per Felip II. El darrer lloctinent general de Mallorca natural de Catalunya, anterior a ell –Joan Aymeric–, havia estat apartat de la seva responsabilitat política per Ferran el Catòlic el 1512, després d'un llarg i turbulent mandat. A l'època de Ferran el Catòlic hi hagué tres virreis catalans: dos de mandat molt breu, Jeroni Albanell i Jeroni Collo des Coll, i un de llarg, Joan Aymeric². Carles II fou el sobirà que, a finals del segle XVII, donà més joc polític a catalans, en nomenar a tres, virreis de Mallorca. Dels sis virreis, designats durant el seu regnat, tres foren catalans. Aquests varen ésser Miquel Salbà de Vallgornera, Manuel de Sentmenat i Lanuza –després Oms de Santapau– i Josep Galcerà Cartellà de Çabastida³.

Antoni d'Oms de Santapau i Salbà, alcaid de Cotlliure, senyor de la casa d'Oms i baró de Santapau, pertanyent a una família vinculada generacionalment a la governació dels comtats de Rosselló i Cerdanya, va ser nomenat virrei de Mallorca el juliol de 1577⁴, per substituir al llavors virrei Miquel de Montcada, que havia estat destinat, com a lloctinent general, a regir Sardenya. D'Oms desembarcà al port d'Alcúdia el desembre de 1577, i va jurar el seu càrrec a la capital mallorquina el primer de gener de 1578⁵. Membres de la seva família, tradicional servidora de la corona⁶, havien estat i continuaren essent convocats a les Corts de Catalunya entre 1519 i 1626, i estigueren presents a les dues convocatòries extremes de les Corts catalanes de l'època dels Àustries, ocupant el novè lloc del nombre d'assistents pel braç militar entre setanta cinc llinatges nobiliaris catalans, amb un total de vint-i-nou individus. Era, per tant, una de les famílies arrelades a l'aristocràcia catalana⁷. Son pare, Antoni d'Oms, era alcaid de Cotlliure i del castell de Sant Elm. El futur virrei de Mallorca va ser el fill primogènit del seu primer matrimoni amb Lucrècia Salbà. Es casà el 1556 amb la seva cosina Joana d'Oms de Sarriera, de la que no va tenir successió. Un pic nomenat virrei de Mallorca vadeixar l'alcaldia de Cotlliure al seu cunyat, Enric de Sentmenat, senyor del castell de Dosrius. Testà el 2 d'octubre de 1572 a Perpinyà davant el notari Lluís Esteve a favor del seu germanastre, Antoni d'Oms i Calders⁸.

Antoni d'Oms, durant la seva lloctinència a Mallorca, publicà, a partir del 10 de gener de 1578, edictes encaminats, entre d'altres, a reprimir el bandolerisme insular i a millorar els costums imperants⁹. El 8 de gener de 1578 presidí la primera extracció d'oficials reials i de la Universitat, realitzada després de la seva arribada¹⁰. Pretengué controlar les insaculacions de candidats a càrrecs de la Universitat per a ser després extrets a sort, fent-les tot sol, sense la preceptiva intervenció dels jurats, els quals reivindicaren el seu dret històric i institucional a participar a les habilitacions de candidats per a ocupar els oficis de la Universitat devora el virrei¹¹. El 1579 dictà nous Capítols i ordinacions pel govern del regne. Hagué d'afrontar

2. Juan VIDAL, J. *Mallorca en tiempos del descubrimiento de América*, Palma, 1991, pàg. 82-84; *Id.* «Fernando el Católico y Mallorca» a Fernando II de Aragón el Rey Católico, Zaragoza, 1995, pàg. 481, i *Id.* *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV-XVII)*, Palma, 1996, pàg. 145-150.

3. Juan VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV-XVII)*, Palma de Mallorca, 1996, pàg. 177-180.

4. ACA Cancelleria reg. 4362, f. 219-228 i 229-230 v, i ARM LR 90, f. 202-208 (Sant Llorenç d'El Escorial, 8 de juliol de 1577). El dia 10 de juliol li foren concedits 600 ducats d'ajuda de costa per a traslladar-se de Catalunya a Mallorca.

5. ARM Cód. 13 *Llibre de jurisdiccions i stils*, f. 189 v i EU 47, f. 537-538; QUADRADO, J.M. *Privilegios y franquegas de Mallorca*, II, Palma de Mallorca, 1896, pàg. 297; JUAN VIDAL, J. «Los Virreyes de Mallorca (s. XVI)» *Homenatge a Antoni Mut Calafell*, arxiver, Palma, 1993, pàg. 321-322 i *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV-XVII)*, Palma de Mallorca, 1996, pàg. 165.

6. Malgrat que fou acusada diverses vegades de mantenir relacions amb senyors francesos, inclús en èpoques de guerra entre l'Emperador i Francesc I (CASALS MARTÍNEZ, A. «La frontera pirenaica i el bandolerisme català» a *Las Sociedades Ibéricas y el Mar a finales del siglo XVI*, T. III, *El área del Mediterráneo*, Madrid, 1998, pàg. 154).

7. PALOS, J.L. *Catalunya a l'Imperi dels Àustria*, Lleida, 1994, pàg. 58 i 113.

8. CAPELLE, J. *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Perpignan, 1914, pàg. 411.

9. ARM AH 430, f. 19-113; RULLÁN i MIR, J. *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*, Palma de Mallorca, I, 1875, pàg. 928-944.

10. ARM EO 32, f. 216.

11. ARM EO 32, f. 237 *Lo molt lle, señor don Antoni Doms señor de la caza de oms y baró de sancta pau loctinent y capita general essent personalment en lo arxiu dela caza de la universitat per fer extracció del mestre de guayta y nollé habilitar en dit cas li fonch fet contrari per lo magnífich mossen felip fuster jurat y per sos magnífichs companyons opposants...que sos predecessors en lo carrech han habilitat y stan en possessió de habilitar per ha officis no obstant que sels opposava del privilegi que are se opposa a se señoria...* (23 de novembre de 1578), i Cód. 11, f. 56 i QUADRADO, J.M. *Privilegios y franquegas de Mallorca*, II, Palma de Mallorca, 1896, pàg. 191-192 (qüestió entre el virrei i els jurats perquè aquell pretenia habilitar candidats per fer l'extracció dels cònsols de mar i els altres que no se devia fer perquè dins el sac n'hi havia un d'útil, que fou finalment admès, 23 de juny de 1582).

el problema de la manca de queviures, en especial de blat i de carn, i el finançament de les seves importacions. Per això va prohibir l'ús de l'or i de l'argent per a poder batre moneda per a pagar les importacions bladeres¹². A fi de poder solucionar la manca de forment, també s'importaren des de València arròs i llegums. El 1579 publicà també un decret que reglamentà els censals en espècie per a evitar els contractes usuraris. Durant el seu virregnat es culminà la confecció de la primera estimació general de béns rústics i urbans de tota l'illa, en tardà compliment de la sentència arbitral de Ferran el Catòlic, dictada a Burgos el 1512, que havia estat tema d'acarnissada discussió en temps dels agermanats, i va ser la base d'un nou sistema de distribució impositiva¹³. Intentà redreçar la pesca a Mallorca i alleugerí els drets que la gravaven. Facilità la immigració des de Catalunya i València de mestres velluters per a ensenyar l'art de teixir la seda a Mallorca, i el reclutament de delats i criminals com a soldats per a enviar-los cap a la península. Continué adoptant mesures repressives contra el bandolerisme. A la vila d'Artà, ordenà abatre les cases del senyor Antoni Dameto per haver albergat al famós bandejat Jordi Amengual (a.) Boirya¹⁴ que, perseguit per la justícia, fou mort pels comissaris el 15 de març de 1578. Per a evitar els abusos del dret d'asil a l'hospital de ciutat i a les esglésies, decretà el 13 de gener de 1580 un «estatut dels bandetjats y alçats en el que ...com la experientia haia de monstrar los grans mals ques seguits enlo hospital general per haver hi tinguts recullits bandetjats y alçats...ordenava...que en dit hospital no se admeten, reculen ni recepten ni retinguen bandetjats ni alçats en ningun temps venidor ni per causa alguna qualsevol sie¹⁵», i en virtut de la col·laboració amb el bisbe Vic, a la visita pastoral de 1581, es disposà «que d'aquí avant si algun bandejat arribara en la dita iglèsia (de Felanitx) que lo Rd. Rector o Vicari sia obligat sots pena de tres lliures tenir aquell ferrat, invocat, si sera necessari, lo auxili de l'honor batle, si doncs ja aquell no se'n volgués tornar»¹⁶.

Protagonitzà diversos enfrontaments amb els jurats, i els representants del regne que acabaren en l'empresonament d'alguns d'ells per orde virreinal. Els jurats suplicaren al virrei que no publicàs cap edicte abans de comunicar-los per a què poguessin examinar si s'oposava a algun dels privilegis del regne¹⁷. El virrei, el maig de 1578, condemnà al síndic de la Universitat a pagar quatre-centes vuitanta lliures¹⁸. I l'oposició acabà amb l'empresonament de l'advocat de la *Universitat* –Horaci Villalonga–, dels jurats Ramon de Santmartí i Felip Valentí, primer el mes de març de 1579¹⁹, i després, coincidint amb una indisposició de –Francesc Serralta, de dos jurats, Joan Garcies i Felip Valentí una altra vegada. Finalment dos

12. ARM AH 430, f. 24-24 v, 26-26 v i 28 v-29.

13. ARM AH 346, f. 31 «...es loch afer stimació general dels bens dels habitants y possessors de bens enla dita vila y terme que dita stimació se fassa y perque cadehu pac per lo que te los stimadors que vagen personalment enles propietats que han de stimar... (carta del virrei d'Oms al batle d'Alaró, 20 de març de 1578). El 28 de març de 1579 emití uns pregons en els que deia que...vigilant que en los stims generals sien dins breus dies acabats...mana y notifica atotes y sengles persones...aquí son stats stimats los bens immobles y qui han de denunciar los carrechs que dins deu dies apres dela publicació deles presents vagen a denunciar dits carrechs en poder dels scrivans...(ARM AH 430, f. 52 v) i...mana atot hom...que dins trenta dies proxime següents y apres dela publicació dels enavant comptadors hagen denuntiat en poder dels magnífichs balle o vaguer dela ciutat los censals y carrechs que fa y sos bens son obligats fer y ales persones aquils fan per tal que en los talls que per lo sdevenidor se indiciran sien dits censals y carrechs deduits del valor y stimatio de lurs bens sots cominatio que si dins dit temps no hauran denuntiat ço es los de la ciutat...en poder del balle y vaguer ylos dela part forana en poder del balle o loctinent dela vila dehont seran domiciliats los sera preclusa la via de poder denuntiar y que pagaran per los bens que seran stats stimats sens alguna deductio de carrechs...» (ARM AH 430, f. 78 v-79). El 23 de setembre del mateix any ordenà als moradors de les parròquies de Santa Eulàlia i Santa Creu que denunciassin els seus béns mobles (ARM AH 430, f. 66 v) i el 3 de desembre insistí en l'obligatòria denúncia dels càrrecs que gravaven els immobles per concloure l'estimació (ARM AH 430, f. 67 v-68).

14. GILI FERRER, A. Artà en el segle XVI, Mallorca, 1993, pàg. 178.

15. ARM AA 52 Presidals Decrets (1577-1580), f. 330-333 v.

16. APF Llibre I de Visites, f. 20; XAMENA FIOL, P. i ROSSELLÓ, R. *Història de Felanitx*, I, Mallorca, 1976, pàg. 268.

17. ARM S 58, f. 32 v; Fajarnés Tur, E. «Publicación de los edictos del Virrey después de leerlos los jurados (1578)» BSAL VII, 1897, pàg. 151-152.

18. ARM AH 1049, s.f.

19. ARM S 58, f. 59 v (Ramon de Santmartí i Felip Valentí...*molts dies fa stan arrestats en lurs cases...per manament del loctinent general*), 84 v, 85 v-86 i 102-103. El rei escrigué als jurats l'agost de 1579, des de l'Escorial que...*en lo dela prisión del jurado Valentín tratara la justicia que pretende en el proceso que sobre esto esta ay formado...*(ARM LR 90, f. 243 v), emperò el gener de 1581 ordenà al virrei d'Oms que el reintegràs a les bosses d'extracció d'oficis pel seu estament (ARM Còd. 31, 28 v).

jurats - Francesc Serralta i Joan Garcies- foren arrestats dins els murs de la ciutat, i un -Felip Valentí- en son domicili, i el jurat en cap Pere Antoni Fortesa fou processat. Per a afrontar els desembarcaments dels turcs i nord-africans²⁰ promogué la construcció de torres de defensa i talaies fortificades a tota la costa de l'illa, i sobretot prosseguí l'edificació de les murades de la Ciutat, en les quals introduí algunes modificacions al projecte fet per l'arquitecte lombard Giacomo Paleazzo «Fratin». Continua en la mesura presa ja pel seu antecessor d'obligar a treballar als esclaus a la drassana de la ciutat els diumenges i festius²¹. El rei li va ordenar que cuidàs els comptes de la fortificació de la Ciutat d'acord amb els jurats²². Va fer col·locar unilateralment les seves armes en la nova porta de Santa Catalina, la qual cosa féu que els jurats protestassin davant del monarca. A d'Oms li pertocà fer el pregó per a anunciar públicament la mort de la reina Anna d'Àustria i decretar el dol oficial corresponent²³.

Morí a l'exercici del càrrec el 21 de setembre de 1582 a la Ciutat²⁴. A la seva mort s'inicià un dur contenciós entre els jurats, per un costat, i els membres de la Reial Audiència per l'altre sobre la forma de nomenar virrei interí²⁵. Fins llavors, mort un virrei, el procurador reial, com a segona autoritat del regne, congregava al palau de l'Almudaina als principals oficials reials -regent de la cancelleria, advocat fiscal, batlle, veguer- i als jurats, com a representants del regne, i després de dialogar, consensuaven i pactaven el nom d'un cavaller mallorquí, que -a vegades era el mateix procurador reial- exercia interinament el càrrec de virrei, fins que el rei nomenava un altre titular. A partir de la mort d'Oms disputaren agrament els jurats amb els doctors de la novament instaurada Reial Audiència sobre qui devia poder intervenir al nomenament del virrei interí²⁶. Els membres de l'Audiència argumentaren que no calia reunir a ningú, perquè estava normativitzat a la pragmàtica fundacional d'aquella institució que en cas de fallida d'un virrei, el devia substituir als assumptes de govern i com a capità general, el procurador reial, i a les qüestions de justícia, el regent de l'Audiència²⁷, privant als jurats de la seva tradicional facultat d'intervenció en la designació de virrei interí. L'assumpte fou considerat de tanta importància pels representants del regne, que no consideraren oportú claudicar en el seu dret consuetudinari i volgueren fer arribar les seves reivindicacions a la cort, que llavors se trobava a Lisboa, i des d'allà Felip II donà la raó als seus agents, que eren els magistrats de la nova Reial Audiència. Felip II des de Lisboa ordenà el 20 de novembre de 1582 que *encas de mort deson lochtinent y capita general en les cosas de govern y guerra fasa lo offici de lochtinent desamagt. lo procurador real y en deffecte o, absentia de aquell son lochtinent, y en lo de justitia lo fasa lo Regent la canz. ab interventió dels doctors dela Real audientia*²⁸. D'aquesta forma juraren succesivament com a virreis interins, en primer lloc el procurador reial interí Miquel de Pacs el setembre de 1582, i després l'abril de 1583, el nou procurador reial Hug de Berard, que era precisament un jurista, que procedia de l'Audiència.

D'ençà la mort d'Antoni d'Oms, els Àustries governaren Mallorca amb aristòcrates valencians i aragonesos, fins al darrer terç del segle XVII, a l'època de Carles II. El primer virrei que va designar la reina Marianna, en nom del seu fill, elmaig de 1667, va ser el català Miquel Salbà de Vallgornera, cavaller de l'orde de Sant Jaume d'ençà 1626, i senyor de Jorba i de

20. L'agost de 1578 els moros desembarcaren a Andratx (Ensenyat Pujol, J.B. *Historia de la Baronia de los Señores Obispos de Barcelona en Mallorca*, Palma, 1919, pàg. 472-477).

21. ARM AH 430, f. 19.

22. ARM Cód. 31, f. 30-30 v (carta reial al lloctinent d'Oms, Lisboa, 4 de març de 1582).

23. ARM AH 430, f. 95 (3 de gener de 1581).

24. ARM AH 701, f. 21 v-22 v i 23-24 (cartes dels jurats de Mallorca al rei i al síndic a la cort, Jaume Antoni Serralta, 25 i 26 de setembre de 1582).

25. JUAN VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV - XVII)*, Palma de Mallorca, 1996, pàg. 139-140 i 165-166; *Id.* «Distanciamiento Rey-Reino en la segunda mitad del siglo XVI. Privilegios y Audiencia en tiempos de Felipe II» a FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P. (ed.) *Monarquía, Imperio y pueblos en la España Moderna*, Alicante, 1997, pàg. 446-447, i *Id.* *El Regne de Mallorca a l'època de Felip II*, Palma, 1998, pàg. 25-26.

26. ARM LR 90, f. 329-329 v.

27. ARM LR 90, f. 329-329 v, AH 4392, f. 51-51 v, EU 49, f. 77-77 v i RP 65, f. 150 (ordre reial de Llisboa, 8 de novembre de 1582); JUAN VIDAL, J. *El Regne de Mallorca a l'època de Felip II*, Palma, 1998, pàg. 25-26.

28. ARM LR 91, f. 220 v.

Vilanant, a l'alt Ampurdà²⁹. Va ser un personatge fidel al rei en moments difícils per a la monarquia a Catalunya. Com no era jurista va dirigir la seva carrera política cap a càrrecs que no exigien aquesta condició. Miquel Salbà de Vallgornera procedia d'una família de la mitjana noblesa del Penedès³⁰. Allà els Salbà foren arrendataris dels drets de la bolla a Vilafranca del Penedès, on eren senyors de la Bisbal i Rodonyà ambdós situats en aquella vegueria, després que part de la família es trobàs força arrelada a Barcelona i casada amb famílies de vells ciutadans, com els Vallseca o els Setantí. Entre la família hi va haver diputats a la Generalitat, consellers en cap de Barcelona, veguers, oïdors de comptes del rei, consellers reials, algtzirs reials, bisbes d'Osca, bisbes d'Urgells i co-prínceps d'Andorra, governadors d'Eivissa, com veurem, regents de la cancelleria i consellers d'Aragó³¹.

Miquel Salbà de Vallgornera era fill d'un membre de l'Audiència catalana i regent de la tresoreria, Miquel Salbà i Vallseca, que fou regent del Consell d'Aragó, i estava casat amb Jerònia Pons i Rajadell, un oncle de la qual –Bernat Pons i Turell– també va formar part de l'Audiència de Catalunya i del Consell d'Aragó. El seu matrimoni és un dels exemples adduïts per M.A. Fargas per a demostrar l'endogàmia entre els sectors familiars més forts de la Catalunya del segle XVI i XVII³². Miquel Salbà de Vallgornera ocupà el càrrec de regent de la tresoreria de Catalunya des del 1639³³. Home lleial a la Corona, fugí de la revolució de 1640 i s'exilià a Madrid a partir de 1641³⁴. Participà de la recuperació del Principat a la monarquia, després exercí càrrecs claus per a la hisenda reial de Catalunya, en la que va ser de nou regent de la tresoreria i lloctinent del mestre racional, i un dels encarregats de confiscar béns de dirigents revolucionaris. El seu fort poder i les seves relacions clientelars amb membres de l'Audiència de Catalunya foren trets a relluir pel Consell d'Aragó el 1657³⁵. Com a tresorer dilatà l'haver de respondre diverses vegades de la correcta administració de béns públics, i calgué urgir-li que presentàs els comptes del període comprès entre 1647 i 1654, recurrent inclús a l'amenaça de suspendre'l de l'ofici³⁶. El 1657 elaborà un inform sobre la contribució de Catalunya a les despeses de l'exèrcit de Felip IV contra França³⁷. Va ser, junt a Josep Romeu de Ferrer, un dels comissionats per a fixar, entre el 22 de març i el 13 d'abril de 1660, amb els bisbes francesos Pere de Marca i Jacint Serroni els nous límits de la frontera catalana amb França, establerts per la pau dels Pirineus³⁸. La tresoreria del Principat fou una plaça prèvia pel nomenament del membre del Consell d'Aragó, d'on va ser conseller de capa i espasa, donat que no era lletrat, entre 1660 i 1666³⁹. Seguí la línia política de molts dels catalans que ingressaren com a consellers al Consell d'Aragó, com a conseqüència d'arrossegar darrera seu una trajectòria individual i familiar en el govern reial.

29. ARM Còd. 172, f. 364 v-372 v (Madrid, 12 de maig de 1667); JUAN VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca* (siglos XV - XVII), Palma de Mallorca, 1996, pàg. 177.

30. FERRÉ I MICÓ, S. «Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa catalana d'origen bisbalenc» *Miscel·lània Penedesenca*, XI, 1988, pàg. 161-188.

31. FERRÉ I MICÓ, S. «Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa catalana d'origen bisbalenc» *Miscel·lània Penedesenca*, XI, 1988, pàg. 168-169.

32. FARGAS PEÑARROCHA, Mª A. *Família i Poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Barcelona, 1997, pàg. 181-182. Quan el 1627 se signaren les capitulacions matrimonials entre Miquel Salbà de Vallgornera i Jerònia Pons, amb una dot per part d'aquesta digna de tenir en compte, es lligaren famílies estretament vinculades al servei reial, posicionades a l'administració central i territorial. Amb aquests precedents el nuvi no trigà gaire en ser nomenat regent de la reial tresoreria.

33. ELLIOTT, J.H. *La rebelión de los catalanes*, Madrid, 1977, pàg. 507.

34. VIDAL PLA, J. *Guerra dels segadors i crisi social*, Barcelona, 1984, pàg. 210.

35. ACA CA llig. 226 doc. 18 «...estos ministros son muy altivos y imperiosos, malvistos...casi de todos, y con la amistad estrecha que profesan con el Regente la tresoreria Don Miguel Çalba, que es muy poderoso en Barcelona, tenían tiranizado el gobierno por asistir todos en la sala del...» citat per MARTÍNEZ I RODRÍGUEZ, M.A. «La Real Audiencia de Cataluña en la segunda mitad del siglo XVII: mecanismos de elección y componente humano» a FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P. (ed.) *Monarquía, Imperio y pueblos en la España Moderna*, Alacant, 1997, pàg. 434.

36. SÁNCHEZ MARCOS, F. *Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los segadores (1652-1679)*, Barcelona, 1983, pàg. 129.

37. ACA CA llig. 239.

38. REGLA CAMPISTOL, J. «El tratado de los Pirineos de 1659. Negociaciones subsiguientes acerca de la delimitación fronteriza hispano-francesa» *Hispania*, XI, 1951, pàg. 121.

39. MOLAS RIBALTA, P. «Catalans als Consells de la Monarquia (Segles XVII-XVIII). Documentació Notarial» *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XIII, Barcelona, 1995, pàg. 232, i ARRIETA ALBERDI *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón* (1494 - 1707), Zaragoza, 1996, pàg. 624.

Salbà de Vallgornera va ser el primer lloctinent de Mallorca, natural de Catalunya, en el segle XVII. Cap oriünd del Principat havia exercit aquest càrrec des de feia més de vuitanta anys, des de la mort d'Antoni d'Oms, el 1582. Arribà a Mallorca, procedent de Madrid, via Barcelona⁴⁰, el 5 de setembre de 1667⁴¹. Va conèixer una Mallorca en vies de pacificació, després de la forta repressió del bandolerisme duita a terme pel seu antecessor. Intentà controlar l'avituallament i els preus dels blats, prohibint-ne la venda indiscriminada dins la ciutat i el seu terme, i ordenant que es realitzés exclusivament a la plaça de la quartera⁴². Vigilà la sanitat pública, prenent mesures preventives com la prohibició d'amarar lli i cànem a dos mil passes dels nuclis de població⁴³. Fomentà la producció de manufactures tèxtils mallorquines, millorant-ne la qualitat, pel que va regular a través d'una sèrie de capítols la forma de tenyir els draps, i pregonà la reducció dels drets, com el del segell, que gravaven la producció de robes, tant de seda, com de llana. Prosseguí el manteniment de l'illa en estat de defensa i reclutà llesves per a combatre a la sempre hostil França. Quan va concloure el seu virregnat a Mallorca el juliol de l'any 1671, tornà al Consell d'Aragó com a conseller de capa i espasa. L'octubre de 1681 envià des de Madrid al nou virrei català de Mallorca, Manuel de Sentmenat –el futur marquès de Castellldosrius– un informe en el que li descrivia la Mallorca de l'època i li donava tota una sèrie de consells sobre com havia de comportar-se políticament⁴⁴. El 1682 va rebre el títol de marquès de Vilanant, en lloc del de comte que havia sol·licitat el 1653. Morí d'accident a Madrid, el 1683.

El següent virrei català que anomenà Carles II, l'octubre de 1681, per a regir el regne de Mallorca va ser Manuel de Sentmenat i Lanuza –més conegut a partir de 1694 com Manuel d'Oms i Santapau–⁴⁵, que governà l'arxipèlag durant quasi set anys, fins el 1688. Descendia d'Enric de Sentmenat i Sentmenat, cunyat d'Antoni d'Oms, que va ser virrei de Mallorca cent anys abans⁴⁶. Abans de venir a Mallorca, com a lloctinent, es llançà a la milícia. És possible que, a causa de l'exigüitat de les seves rendes, per a mantenir l'estatus social i econòmic propi d'un noble titulat, emprengués una carrera militar i diplomàtica al servei de la monarquia, que li asseguràs la permanència entre els cercles privilegiats⁴⁷. L'endeutament dels patrimonis nobiliaris, fenomen força generalitzat a l'Europa de l'època i que en el Principat com gairebé arreu sembla assolir la màxima expressió a mitjan segle XVII, degué contribuir a incrementar les dificultats materials de sectors de la noblesa catalana. L'exemple dels Sentmenat, segons E. Serra, és realment representatiu⁴⁸. Manuel de Sentmenat el 1668, ostentant el càrrec de capità de la guàrdia d'arquers, fou nomenat capità de cavalleria de la guàrdia reial. El 1674 ascendí a mestre de camp d'infanteria, i el 1677 va ser governador de Tarragona, càrrec que desenvoluparà fins el 1680⁴⁹. Després de la lloctinència a Mallorca, la seva amistat i

40. DACB, XVII, pàg. 518-519.

41. ARM Còd. 172, f. 363-364 v. *Relatió de la vinguda en Malorca de D. Michel Çalbà y de Vallgornera, cavaller del orde y militia de Santiago, señor de las baronias de Jorba y Vilanan, conceller del Rey en el Concill d'Aragó desde 1665, nou Lloctinent y Capità General* (5 de setembre de 1667).

42. ARM AH 435, f. 229-229 v...«fench prohibit a tot hom generalment que no gozen ni presumescan vendre ni comprar dins la present Ciutat y son terme specia alguna de forments y altres grans en casas particulars, hostals ni altres llochs sino solament en la plaça de la quartera...» (28 de febrer de 1668).

43. ARM AH 435, f. 230-230 v (30 de juny de 1669).

44. SAENZ-RICO URBINA, A. «La experiencia de gobierno del Marqués de Vilanant y las noticias de Mallorca dadas a su nuevo Virrey en 1681» *Homenaje al Dr. D. Juan Reglá Campistol*, I, València, 1975, pàg. 611-622.

45. ARM Còd. 172, f. 431-437 i LR 97, f. 44-49 (Sant Llorenç de l'Escorial, 31 d'octubre de 1681); JUAN VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV - XVII)*, Palma de Mallorca, 1996, pàg. 179. Arribà a Mallorca el, dissabte, 29 novembre de 1681 i va fer la seva entrada a la ciutat el 30 (ARM MP X, f. 47).

46. FLUVIÀ Y ESCORSA, A. «La Casa de Sentmenat, Línea de los Marqueses de Castellldosrius, Grandes de España» *Hidalguía*, 82, 1967, pàg. 357-358.

47. CASTAN I RANCH, A. «Nobleza y poder en la Cataluña de la época moderna: una aproximación biográfica al primer marquès de Castellldosrius (1651-1710)» *Pedralbes* 13-II *Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Les Institucions Catalanes (segles XV - XVII)*, 1993, pàg. 266-272.

48. SERRA, E. «Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVI i XVII. El patrimoni dels Sentmenat» *Recerques* 5, 1975, pàg. 33-71.

49. SAENZ-RICO URBINA, A. «El gobierno de Tarragona, punto de partida de la carrera política del marquès de Castellldosrius» *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 1968, pàg. 205-231.

vinculació amb personatges influents de la Cort, com el duc de Bourmonville, el príncep de Parma, el duc d'Osuna, el duc d'Alba o el comte d'Oropesa, li facilitaren el camí i el conduïren, a través d'un complicat sistema de clientelisme, a figurar entre els individus que disfrutaren de la confiança del monarca. Va ser quan entrà al Consell de Guerra (1688) i obtingué el títol de marquès de Dosrius (1689), que després es convertí en Castellsdosrius. El 1689, una missió diplomàtica el conduí a Lisboa, d'on fou nomenat ambaixador el 1696. L'any 1698 va ser designat ambaixador a París davant la cort de Lluís XIV. Va ser qui comunicà el testament de Carles II al rei de França el novembre del 1700 i es guanyà la confiança del nou sobirà, Felip d'Anjou. Borbònic del primer moment fou guardonat per Felip V, qui li atorgà la grandesa d'Espanya a les Corts de 1701⁵⁰, i un any després el nomenà virrei del Perú, on no arribà fins el maig de 1707. Durant la Guerra de Successió li donà suport des d'Amèrica. Morí a Lima el març de 1710; abans Felip V li comunicà la seva deposició com a virrei, després d'haver rebut un conjunt de greus acusacions contra ell⁵¹.

A Mallorca hagué de fer front als endèmics problemes d'ordre públic i mantenir les defenses costeres en bon estat, davant les escomeses dels pirates moros i l'estat de guerra permanent amb França. Durant el seu mandat, prosseguiren les esterilitats de blats, en especial els anys 1682 i 1683. Per a lluitar contra els seus efectes, prohibí, d'acord amb els jurats i el Gran i General Consell, l'ús de l'or i de l'argent durant deu anys i canalitzà la seva compravenda a través exclusivament de la Casa de la Universitat, per a poder finançar les imprescindibles importacions bladeres⁵², ordenà als batles de les viles que «*en pena de 200 lliures al fisch aplicadores que de manera alguna permeteu cadehu de vostron districte que durant los mesos de sembrar sian pañoradas ni venudas bastiars algunas de arada*»⁵³, i protegí els interessos dels conradors front als seus creditors⁵⁴. Durant el seu govern, se realitzà també una segona estimació general de béns de tota l'illa, que serví de base per a un nou catastre. Per orde reial, va realitzar un pregó per a donar a conèixer l'èxit militar de l'Emperador contra els turcs amb la conquesta de la plaça de Buda el 1686⁵⁵. Després d'unes relacions idíl·liques amb els jurats durant el seu primer trienni, aquells sol·licitaren al rei que li prorrogàs el seu mandat un altre trienni, com així va succeir⁵⁶. Emperò en el seu segon trienni, les relacions amb els representants del regne no foren tan cordials com en el primer, car empitjoraren sensiblement. El 1687 arribà a desterrar als jurats fora de la ciutat, i topà també amb l'església local⁵⁷. El febrer de 1688, el rei li comunicà, a punt d'expirar el seu segon trienni –el mes d'abril–, el nomenament del seu successor, pregant-li que fins que arribàs, se mantingués en el seu lloc⁵⁸. El successor fou Gaspar Pardo de la Casta, marquès de la Casta, que jurà el seu càrrec el 28 de maig. El 4 de juny s'embarcava Manuel de Sentmenat⁵⁹.

El juliol de 1698 arribà a Mallorca el tercer virrei natural de Catalunya, designat per Carles II⁶⁰. Va esser Josep Galcerà Cartellà de Çabastida, marquès de Cartellà de Çabastida,

50. MORALES ROCA, F.J. «Próceres Habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII (1599-1713)» *Hidalguía*, 1983, II, pàg. 102.

51. LOHMANN VILLENA, G. Tres catalanes virreyes en el Perú, Madrid, 1962, i Walker, G. Política española y comercio colonial. 1700-1789, Barcelona, 1979, pàg. 57-74.

52. ARM AH 435, f. 306 v-307, 323 i 326-334 (12 de juny, 13 i 29 de juliol de 1682 i 18 de febrer de 1683) i MP X, f. 70 i 73 (15 de juny i 29 de juliol de 1682).

53. ARM AH 435, f. 337 (5 d'octubre de 1683).

54. ARM AH 435, f. 338 (19 de setembre de 1685).

55. ARM AH 435, f. 339 (2 de desembre de 1686).

56. ARM MP X, f. 143 A 26 Agost de 1684 en dissapte vingué noves que havien refermat el Sr. Visrey per temps de altres tres anys; LR 97, f. 44-49 v (nomenament de Manuel Sentmenat virrei de Mallorca per un segon trienni, Madrid, 30 de gener de 1685).

57. SÁENZ-RICO URBINA, A. «El conflicto socio-político provocado por las comedias en Mallorca en 1687 y su repercusión en 1629» *Pedralbes*, 3, 1983, pàg. 175-216.

58. ARM Còd. 172, f. 440 v (Madrid, 21 de febrer de 1688).

59. ARM MP X, f. 218.

60. Fou nomenat Lloctinent i Capità General de Mallorca el 29 de marts de 1698 (ARM LR 97, f. 147-152 i 153-154 v), arribà el 4 de juliol circa las 5 horas de la tarda (ARM LR 97, f. 144-145 v) i jurà el càrrec el dia 6 de juliol (ARM LR 97, f. 146-146 v). JUAN VIDAL, J. El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV - XVII), Palma de Mallorca, 1996, pàg. 179-180.

baró d'Albi, Cervià i Folgons⁶¹, que va estar al front de la lloctinència general exactament durant un trienni, fins a 1701. El seu bisavi Francesc d'Ardena i de Darnius havia estat elevat a la noblesa el juny de 1586. El darrer virrei de Carles II a Mallorca va ser el 1692 un dels fundadors de la Junta de Comerç, organitzada per Narcís Feliu de la Penya a Barcelona, ambaixador d'aquella ciutat davant el rei, per elecció oral en el Consell, el 1696⁶², i membre de les Corts de 1701 –en les que fou habilitat noble⁶³– i 1705, i de la Junta de braços de 1713⁶⁴. Per la seva militància austriacista va ser ennoblit i nomenat en primer lloc comte el 1706, i després el 1707, marquès de Cartellà de Çabastida per l'arxiduc Carles d'Àustria⁶⁵. Un germà seu, Oleguer, s'exilià amb altres catalans austriacistes a l'Imperi i serví com a militar a Hongria.

El començament del virregnat de Cartellà de Çabastida va coincidir amb la circulació de nombroses notícies sobre pesta a Alger, i sospites de contagi a Liorna, pel que els encarregats de vetllar per la salut pública varen fer diversos interrogatoris a mercaders, patrons i mariners. Com a conseqüència, el virrei ordenà tancar tots els ports de l'illa a qualsevol nau espanyola i estrangera, àdhuc procedent de Menorca, exceptuat el de Ciutat, únic habilitat per a fer els corresponents registres i averiguacions⁶⁶. Çabastida prosseguí la pràctica proteccionista ja ordenada pels seus antecessors d'impedir empenyorar alspagesos el bestiar de feina, per part dels seus creditors⁶⁷. Promogué l'adob de camins públics⁶⁸ i intentà controlar la venda de tabac, reprimint el contraban⁶⁹. Regulà les habilitacions de candidats als diversos oficis de les Universitats foranes, per a impedir que caiguessin en els mateixos cercles familiars i per a ampliar el nombre de sortejables. Fou el virrei que va rebre a Mallorca les diverses notícies sobre la malaltia del darrer Àustria, el nomenament d'una Junta de Govern provisional presidida pel cardenal Portocarrero, la mort finalment de Carles II –rebuda a la capital mallorquina el dia 10 de novembre de 1700–, i l'ordre de la reina que, després de l'esdeveniment, tant el virrei com els altres oficials reials es mantinguessin als llocs respectius⁷⁰. Felip V, el maig de 1701, ordenà a Çabastida que romangués en el càrrec fins a l'arribada del seu successor⁷¹. Controlà les extraccions d'oficis a la ciutat i exclogué per decret a sortejables per a ser jurats o consellers pels estaments militar o ciutadà, que després foren triats per Felip V per a nodrir el primer Ajuntament borbònic de Palma. Çabastida va ser el darrer virrei de la Casa d'Àustria, i no va ser mantingut pel primer Borbó. El 30 de juny de 1701 fou avisat del nomenament reial d'un altre virrei, que fou l'aragonès Francisco Miguel Pueyo⁷². El Gran i General Consell acordà que prenguéssin possessió del regne en nom del nou sobirà i en nom seu juràs els privilegis de Mallorca el mes d'agost⁷³.

61. FLUVIÀ y ESCORSA, A. «Relación de los Protectores del brazo militar del Principado de Cataluña y Condados del Rossellón y Cerdania, y ahora Real Cuerpo de la Nobleza», *Hidalguía*, 93, 1969, pàg. 156.

62. CALVO RODRÍGUEZ, M. «Embajadas y Embajadores de Barcelona enviados a la Corte en la segunda mitad del siglo XVII» *Pedralbes* 13-1, 1993, pàg. 537.

63. LAZERME, Noblesa catalana. Cavallers i burgesos honrats de Rosselló i Cerdanya, II, 1976, pàg. 381, i GARMA i DURAN, «Próceres y ciudadanos de honor del Principado de Catalunya», pàg. 67.

64. KAMEN, H. (ed.) *Fénix de Catalunya*, Barcelona, 1975, pàg. 28, nota 51; AMELANG, J. *La formación de una clase dirigente : Barcelona, 1490-1714*, Barcelona, 1986, pàg. 82, i PALOS, J.L. *Catalunya a l'Imperi dels Àustries*, Lleida, 1994, pàg. 84.

65. VOLTES BOU, P. «Mercedes nobiliarias otorgadas por el Archiduque Carlos de Austria» *Documentos y Estudios*, X, Barcelona, 1962, pàg. 82, nota 11; FLUVIÀ, A. «Títulos nobiliarios concedidos a familias catalanas», *Documentos y Estudios*, XVI, Barcelona, 1966, pàg. 16, 27 i 44, i MORALES ROCA, F.J. «Próceres Habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII (1599-1713)», *Hidalguía*, I, 1983, pàg. 183-184.

66. ARM AH 435, f. 438-438 v (26 de juliol de 1698).

67. ARM AH 435, f. 447 (4 de setembre de 1698).

68. ARM AH 435, f. 455 (5 d'octubre de 1698).

69. ARM AH 435, f. 472 i 473 (28 de març de 1699).

70. ARM LR 97, f. 254-257 i AGC 72, f. 341 v-353. El 16 de novembre decretà el virrei tres dies de dol, i el 29 se celebraren a la Seu les exèquies pel rei difunt (ARM MP X, f. 406).

71. ARM LR 97, f. 263 v (ordre reial de 24 de maig de 1701, de Felip V des del Buen Retiro a Galcerà de Çabastida, lloctinent general de Mallorca).

72. ARM LR 97, f. 269.

73. ARM AGC 72, f. 356 v-357 v «...fonch conclus diffinit y determinat nemine discrepante...ques don la possessió de aquest Regne al Illm. Sor. D. Francisco Miguel de Pueyo Virrey y Capità General...com se prega el 1 de juliol» (28 d'agost de 1701). PONS, A. *Constitucions e Ordinacions del Regne de Mallorca*, I, 1931, XC-XCII. Pueyo havia jurat el càrrec de virrei el dia 5 d'agost.

ELS GOVERNADORS DE LES ILLES DE MENORCA I EIVISSA.- La majoria de governadors de les illes de Menorca i Eivissa al segle XVI foren catalans. Ambdues illes estigueren governades també per aristòcrates, no titulats, naturals dels regnes peninsulars de la Corona d'Aragó durant l'època dels Àustries. A començament del regnat de Carles I, era governador de Menorca un català, Frederic Santcliment, germà de Joan Santcliment, que fou alcaid de Salses, i que va ser recompensat amb mil ducats d'or pel seu lleial comportament durant l'èpocadifícil en què Mallorca va estar involucrada en la Germania⁷⁴. Un altre dels governadors d'origen català va ser Francesc Girón de Rebolledo, la família del qual, malgrat la seva procedència aragonesa, estava present a la vida política catalana des dels temps de Joan II, el qual pels serveis prestats durant la guerra civil, els cedí la senyoria dels Prats de Rei, les Franqueses i Taïà. Francesc Girón de Rebolledo, natural de Barcelona, malgrat l'origen aragonès del seu llinatge, era cavaller de l'orde de Sant Jaume, i governà Menorca des de 1536 durant gairebé vint anys. Era capità d'infanteria a Mesina, des d'on es dirigí cap a Menorca el 1536, per ordre directe de l'Emperador, per a fer-se càrrec del govern, uns mesos després de l'atac de Barba-rossa contra Maó. El 10 de juny de 1536 va escriure a Carles V per a informar-li que havia arribat a Maó amb part dels seus soldats, i en deu dies havia refet i fortificat la murada, que havia estat batuda per Barba-rossa. L'agost de 1555 va ser suspès del seu càrrec, com a conseqüència d'una visita encarregada a Jeroni Dalmau, antic regent de la cancelleria mallorquina, i membre del Consell d'Aragó⁷⁵. La governació fou cedida temporalment al capità Pedro Esquerra, el primer alcaid del castell de Sant Felip al port de Maó⁷⁶.

Felip II designà nou governador, després del desastre de Ciutadella de 1558, a un altre català, Joan de Cardona i Rocaberti⁷⁷. Joan de Cardona, de la família dels barons de Verges i de Sant Mori, era descendent d'una branca dels grans llinatges aristocràtics catalans del segle XVI, el qual, després d'un llarg mandat, morí desenvolupant el càrrec el gener de 1575. Joan de Cardona havia estat el ministre plenipotenciari que Felip II envià el 1557 a la ciutat de Mallorca a jurar en el seu nom els privilegis del regne que estiguessin en ús; ocasionà un llarg contenciós entre el rei i el regne, que no es resolgué durant el seu regnat, i que durà fins a l'època de Felip V⁷⁸. Al començar a governar Menorca, Ciutadella, la capital de l'illa estava encara desolada pel recent saqueig turc i, el setembre de 1558, passà a residir a Maó, fent-se representar a la llavors capital de l'illa, on fins el moment havien residit tots els governadors, pel capità Saula, fet que provocà l'enuig dels jurats i del consell d'aquella vila, que reclamaren reiterades vegades el trasllat i la presència del governador i, en cas d'absència, que el suplís el jurat mayor. Cardona tingué al seu costat com a assessor Francesc Urríes, natural de Pontons (Catalunya), malgrat l'origen aragonès del seu llinatge. El rei encomenà a Cardona que fes una nova insaculació per a extraure a sort els diferents càrrecs indispensables per a l'administració de l'illa⁷⁹. Durant el seu govern, entrà en conflicte amb l'alcaid del castell de Sant Felip, Diego de Vera, sobre a qui pertanyia la jurisdicció dels soldats i, de la guarnició del castell⁸⁰. Davant la inseguretat creixent de la població menorquina pels incessants desembarcaments turcs, Felip II arribà a decretar el 1570 l'evacuació de l'illa i el trasllat massiu de tota la població a Mallorca,

74. ACA Cancelleria reg. 3906, f. 326 (Madrid, 25 de febrer de 1525).

75. ACA Cancelleria reg. 4106, f. 126 v-127 (13 d'agost de 1555). Jeroni Dalmau fou elegit comissari el 17 de setembre de 1554 (ACA Cancelleria reg. 4106, f. 19).

76. ACA Cancelleria reg. 4108, f. 6 v (Valladolid, 8 d'octubre de 1556). El seu sou era de tres-cents ducats.

77. ACA Cancelleria reg. 4356, f. 1 v-2 (Carta del rei a D. Joan de Cardona i Rocaberti, governador de Menorca, 20 de setembre de 1559). A 1565 foren consignats dos-cents ducats de renta vitalicis al seu favor del fons de la procuració reial de Mallorca (AHM CR Llibre primer, f. 29-30 y 31-31 v). Fou nomenat governador per Felip II el 7 de maig de 1558.

78. JUAN VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV-XVII)*, Palma, 1996, pàg. 73-86; *Distanciamiento Rey-Reino en la segunda mitad del siglo XVI. Privilegios y Audiencia en Mallorca en tiempos de Felipe II*, a FERNÁNDEZ ALBADALEJO, P. (ed.) *Monarquía, Imperio y Pueblos en la España Moderna*, Actas de la IV Reunión Científica de la Asociación Española de Historia Moderna, Alacant, 1997, pàg. 437-447; *El Regne de Mallorca a l'època de Felip II*, Palma, 1998, pàg. 13-23.

79. ACA Cancelleria reg. 4356, f. 15 (Toledo, 24 de desembre de 1559).

80. AHM CR 1, f. 77-78.

deixant sols una guarnició militar en el castell de Sant Felip⁸¹. L'oposició dels jurats menorquins va fer que el rei anulàs aquella dràstica mesura.

Un pic mort Joan de Cardona el gener de 1575, el rei, el març d'aquest mateix any, designà com a nou governador al català Francesc Guimerà. El febrer de 1578 li foren concedits docents ducats pels seus serveis⁸². El desembre de 1582, consultat el Consell de Guerra, Felip II li concedí una llicència per a desplaçar-se durant tres mesos a Catalunya⁸³, però ja no tornà mai més a Menorca. Després de la governació del cavaller mallorquí Miquel de Pacs, un altre català –Jeroni de Josa– va ser designat governador de Menorca el desembre de 1587⁸⁴. Entre els mèrits de Josa per a accedir al govern de Menorca, el Consell d'Aragó tingué en compte que havia portat dos-cents bandolers de Catalunya a Itàlia, que havia participat en la presa de Finale, que havia estat capità de cavalleria amb D. Lluís de Requesens, amb qui va tornar de Flandes i que feia quatre anys que ocupava el càrrec de responsable de la cavalleria de Mallorca⁸⁵. Jeroni de Josa era capità de cavalleria a Mallorca. La seva promoció al càrrec degovernador de Menorca, motivà que fós substituït per un altre militar català, Galcerà Armengol, elegit pel Consell d'Aragó⁸⁶. Algun altre capità de cavalleria a Mallorca seria destinat posteriorment com a governador a Menorca. Felip II ordenà a Josa que revisàs les bosses de la insaculació a Menorca⁸⁷. El novembre de 1592 el rei li donà llicència per a dos mesos per a anar a Barcelona «para componer las cosas de vra. casa y hazienda»⁸⁸. Morí el 1593⁸⁹. Fou substituït pel capità aragonès Pedro de Heredia⁹⁰.

Un jutge que prestava els seus serveis a la Reial Audiència de Mallorca, i un jurista català que actuava de visitador, protagonitzaren visites a Menorca: Francesc Moli l'inicià l'octubre de 1587⁹¹, i el gener de 1588 dictà noves ordenacions per l'illa⁹² a més de passar revista als comptes de la Universitat. Als pocs mesos de permanència a l'illa del conflictiu governador Heredia, s'inicià un procés en contra seva; se'n responsabilitzà un altre oïdor de l'Audiència, Cosme Climent i el visitador de Mallorca Jeroni Terça⁹³ –que no arribà a anar a Menorca–⁹⁴. Heredia fou suspès del càrrec l'any següent, com a conseqüència de la visita protagonitzada per Cosme Climent, qui el suplí ala governació de l'illa⁹⁵. Mentre Climent

81. PARPAL y MARQUÉS, C. *La Isla de Menorca en tiempo de Felipe II*, Discurs llegit a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1913, pàg. 15-16.

82. ACA Cancelleria reg. 4363, f. 3 v-4.

83. ACA Cancelleria reg. 4364, f. 226 v-227 (Lisboa, 21 de desembre de 1582).

84. ACA Cancelleria reg. 4370, f. 1-6 (Madrid, 24 de desembre de 1587). Arribà a Menorca l'11 de març de 1588. Li foren concedits dos-cents ducats d'ajuda de costa el març de 1589, el desembre de 1591 i l'abril de 1592 (ACA Cancelleria reg. 4370, f. 105-106, 4371, f. 205 v-206 i 4372, f. 101 v-102).

85. RIBA GARCIA, C. *El Consejo Supremo de Aragón en el reinado de Felipe II*, València, 1914, pàg. 285-286.

86. ACA Cancelleria reg. 4370, f. 172 v-173 (Sant Llorenç d'El Escorial, 5 de juliol de 1589); RIBA GARCIA, C. *El Consejo Supremo de Aragón en el reinado de Felipe II*, València, 1914, pàg. 287.

87. ACA Cancelleria reg. 4370, f. 247-248 (El Pardo, 3 de març de 1590).

88. ACA Cancelleria reg. 4373, f. 118 (Olite, 25 de novembre de 1592).

89. El rei, l'octubre de 1593, concedí a la seva vídua Angela Dalmau dues-centes lliures barcelonines de renda sobre les rendes reials de Menorca (ACA Cancelleria reg. 4372, f. 267 v-270), i ordenà al lloctinent del procurador reial que li pagàs lo que li degué dels dues-centes ducats concedits per la seva ajuda de cosa (ACA Cancelleria reg. 4373, f. 323-324).

90. ACA Cancelleria reg. 4375, f. 130-133 i 133 v-135 (Sant Llorenç d'El Escorial, 7 de setembre de 1594).

91. ARM A LXXIV 3.

92. ARM A LXXIV 4.

93. Jeroni Terça, ardiaca de Culla i canonge de Tortosa fou nomenat visitador de tots els oficials reials i patrimonials del regne de Mallorca, exceptuat el virrei, el 21 de setembre de 1594 (ACA Cancelleria reg. 4374, f. 161 v-165 v).

94. ACA Cancelleria reg. 4376, f. 20 (El Escorial, 26 d'agost de 1595).

95. ACA Cancelleria reg. 4376, f. 12-14: Felip II encarrega una visita a Menorca a un dels oïdors de l'Audiència de Mallorca «...porque a nra. noticia a venido que en la dicha ysla de menorca ay algunas personas que tienen repartido entre si el regimiento della y usurpada mucha hazienda delos propios dela universidad de que jamas han dado cuenta aunque seles ha pedido muchas vezes...»; ACA Cancelleria reg. 4376, f. 20 v-22 i 77, i reg. 4379, f. 68 (Ordre reial d'enviament de C. Climent a Menorca, Madrid, 24 de gener de 1596, confirmada i ampliada el 6 d'abril); OLEO y QUADRADO, R. *Historia de la Isla de Menorca*, I, Ciutadella, 1874, pàg. 441-460; FAJARNÉS TUR, E. «Atropellos cometidos por el gobernador Heredia (1596)» *Revista de Menorca*, 1907, pàg. 246; PARPAL y MARQUÉS, C. *La Isla de Menorca en tiempo de Felipe II*, Discurs llegit a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1913, pàg. 57-61, i SASTRE PORTELLA, F. «Don Pedro de Heredia, un gobernador de Menorca, violento y conflictivo» *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, T. I, v. 2º *El Poder Real en la Corona de Aragón (siglos XIV - XVI)*, Saragossa, 1996, pàg. 365-376. Climent arribà a Menorca el 13 de novembre de 1596.

romania a Menorca, el desembre de 1596, arribà a l'illa, un altre oïdor de la Reial Audiència de Mallorca Francesc Moli, designat pel virrei de Mallorca amb l'aprovació reial⁹⁶, per a reforçar la gestió processal i protagonitzar una segona visita anti-Heredia, que conduí a la suspensió temporal del càrrec; després fou definitiva. El 1598 fou substituït pel capità Pablo de Blas, natural de Catalunya, que havia estat abans capità de cavalleria a Mallorca, on reemplaçà a Galcerà Armengol, traslladat com alcaid a Salses, el 1592⁹⁷. El 1600 li foren concedits cent ducats, per l'any i mig que ocupà la governació de Menorca entre la suspensió d'Heredia i l'arribada de Cristóbal de Prado i Tovar⁹⁸.

La major part del segle XVI, Menorca fou governada per catalans, però no succeí el mateix durant el segle XVII. L'abril de 1645, trobam com a nou governador un membre d'una de les principals famílies de la noblesa catalana, el mestre de camp, Josep de Rocaberti i Boixadors, que després de militar a l'exèrcit reial en el difícil moment de 1640 a Catalunya, per la seva fidelitat a la monarquia, obtingué l'hàbit d'Alcàntara el 1641. El primer any de govern elaborà un informe sobre l'estat de les diferents fortificacions de l'illa⁹⁹. Estigué a Menorca fins a 1650¹⁰⁰.

A Eivissa, la família catalana dels Salbà, originària del Penedès, constituí una autèntica dinastia de governadors de l'illa des del darrer quart del segle XV fins a la segona meitat del segle XVI, i és un dels exemples il·lustratius de la participació de la classe dominant catalana en el govern d'altres regnes de la Corona d'Aragó. La patrimonialització del càrrec de governador d'Eivissa pels Salbà, durà quasi un segle –noranta anys, entre 1474 i 1564–. El primer membre de la saga del que tenim notícies en el govern de l'illa és Bernat Joan Salbà que, nomenat per Joan II, regí Eivissa entre 1474 i 1500¹⁰¹. El succeí el 1501 el seu fill Bernat Pau Salbà, denominat a vegades Bernat Salbà, i a vegades Pau Salbà, que havia ja representat i suplít en ocasions el seu pare. Era un dels homes de confiança de Ferran el Catòlic, que volgué premiar els seus bons serveis¹⁰². Sabem que el 1512 el confirmà com a governador d'Eivissa¹⁰³, i que el 1514, el recompensà amb el castell de la Bisbal i la quadra de Trafer a Catalunya¹⁰⁴. Els seus fills Gilabert i Jaume romangueren insaculats a les boses de ciutadans de la ciutat de Barcelona tot el temps que durà el seu govern a l'illa, i membres de la família Salbà estigueren presents a les distintes convocatòries de Corts catalanes del segle XVI des de 1519¹⁰⁵. Bernat Pau Salbà governà Eivissa durant més de quaranta anys. N'era governador, quan el virrei de Mallorca i un grup de contraris als agermanats, es refugiaren a Eivissa el 1521, i quan es produí, el 1522, el frustrat desembarcament dels agermanats a l'illa. Els atacants, llevat els morts i presoners, retornaren a Mallorca. Poc temps després es realitzà un judici als sublevats que no pogueren fugir, i es dictaren cinc penes de mort. El maig de 1534, Bernat Pau Salbà retornà a Eivissa, des de Barcelona, després d'una absència. Durant el seu govern, Eivissa patí diversos atacs turcs. El succeí deu anys després un altre component del mateix llinatge, Jaume Salbà, que governà l'illa entre 1544 i 1564. Va ser el darrer

96. ACA Cancelleria reg. 4379, f. 125 (Madrid, 15 de gener de 1597).

97. ACA Cancelleria reg. 4373, f. 261-262 (Sant Llorenç d'El Escorial, 12 de juny de 1592).

98. ACA Cancelleria, reg. 4294, f. 62-63 v (Madrid, 9 de febrer de 1600).

99. FOMALS VILLALONGA, F. «Los Ingenieros y las fortificaciones de Menorca. Siglos XVI y XVII» *Meloussa*, 1, 1988, pàg. 122-123.

100. ARM LR 96, f. 344-344 v.

101. CLAPÉS, J. «Gobernadores de Ibiza», *Los Archivos de Ibiza. Revista de Historia*, I, Eivissa, 1902-1903, pp. 53-54. A ell anaven dirigides dues cartes reials, una datada el 10 de juliol de 1481, i una altra a la Universitat de 7 d'octubre de 1483, i en altra missiva regia de 18 de desembre de 1493 dirigida al lloctinent de Mallorca es cita a «mossen Bernat Joan Çalva cavaller portant veus de nostre general governador en la villa e ylla de Eviça».

102. Bernat Salbà va ser un dels proposats per Ferran el Catòlic per a ocupar una plaça militar a la Diputació catalana a 1488, any en què se suspengueren les eleccions (VICENS VIVES, J. Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516, Barcelona, II, 1937, pàg. 32; SANS, J.M^a. i Ballart, C. «El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius» *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 8, 1980, pàg. 80). Si seguim la nòmina de militars domiciliats a la vegueria de Barcelona del 1503, constatarem la sòlida presència de famílies que havien exercit un ofici reial, com els Salbà.

103. ACA Cancelleria, reg. 3582, f. 65 (19 d'agost de 1512). Va ser el receptor d'un escrit trasmes des de la Cort el juliol de 1516 a Eivissa (ACA Cancelleria reg. 3902, f. 18-19).

104. ACA Cancelleria reg. 3560, f. 126 v-127 (30 de juny de 1514).

105. PALOS, J.L. *Catalunya a l'Imperi dels Àustries*, Lleida, 1994, pàg. 58.

representant de la dinastia governativa dels Salbà a Eivissa. Nogensmenys, l'1 de gener de 1544, el seu pare, Joanot Salbà, es personà a l'illa com a governador en nom del seu fill, presentant la provisió atorgada per l'Emperador. A 1551 Carles V ordenà a Joan Salbà que residís a Eivissa davant del temor d'un possible desembarcament turc a l'illa¹⁰⁶. El 1554 el governador d'Eivissa era Jaume Salbà¹⁰⁷. Va coincidir amb les visites del regent de la cancelleria de Mallorca, el català Lluís Vilana. A conseqüència de la segona visita, va sofrir una suspensió cautelar del càrrec¹⁰⁸, i va ser substituït interinament a la governació, pel capità de la gent de guerra Pedro Esquerra¹⁰⁹. El 1556 Jaume Salbà fou reposat en càrrec; encapçalà les exèquies de l'Emperador el desembre de 1558. Governà Eivissa fins a la partida, en una nau ragusea, cap a Barcelona l'abril de 1564¹¹⁰. El 1586 Felip II li concedí, com a premi als seus serveis, privilegi de noblesa¹¹¹, i al seu fill, anomenat també Jaume, li féu mercé de dues-centes lliures barcelonines, pels serveis prestats per son pare com a governador d'Eivissa¹¹².

El període de governació de Jaume Salbà fou clau cara a la dotació de la vila d'Eivissa d'un nou recinte emmurallat renaixentista, i a la modernització administrativa de l'illa. Eivissa es trobava dividida, des del segle XIII, en tres jurisdiccions, una pertanyia al rei, una altra a l'arquebisbe de Tarragona, i una altra a l'ardiaca de Sant Fructuós de l'arxidiòcesi tarraconina. Els tres consenyors tenien jurisdicció civil i criminal en els respectius territoris. El rei se trobava representat a l'illa pel governador, per un veguer i per un batle. L'arquebisbe ho estava per un veguer i un batle, i l'ardiaca per un batle. A mitjans del segle XVI, concretament a 1553 tingueren lloc importants canvis en el sistema de govern i en l'administració de justícia de l'illa. En virtut d'un pacte tripartit, es passà d'una poliarquia senyorial, en la que coexistien les jurisdiccions dels tres consenyors de l'illa, regentada cadascuna per un oficial independent –el governador, com arepresentant del rei; el veguer, de l'arquebisbe de Tarragona; i el batle, de l'ardiaca de Sant Fructuós–, que tenia fins i tot jurisdicció criminal, a la unificació de jurisdiccions en mans del governador, que es convertí automàticament en representant del rei, en veguer i en batle de l'arquebisbe, i de l'ardiaca tarraconins¹¹³. A partir d'aquesta concentració jurisdiccional es pogué percebre una major eficàcia en les decisions del governador. Fou una altra de les precoces manifestacions de l'autoritarisme monàrquic filipí, ja que es realitzà amb l'oposició de la Universitat eivissenca. Aquesta oposició se centrà, entre altres qüestions, contra la institució d'una nova plaça d'assessor, al costat del governador, que desplaçaria el consell de prohoms locals en les seves intervencions processals.

Antoni Maura, succeí Jaume Salbà en la governació eivissenca, arribà a l'illa el maig de 1564¹¹⁴, i governà Eivissa durant un trienni. Antic Sarriera el succeí el 1570¹¹⁵; malgrat ser processat, governà Eivissa fins el 1573, quan fou substituït per Mateu Fortesa¹¹⁶, que regí l'illa fins el 1576 el començaren a governar els germans valencians Çanoguera. En el segle XVII, no foren tants els catalans que governaren Eivissa. Un dels governadors del segle XVII, fou el membre de l'aristocràcia catalana Miquel Rocaberti, que havia servit a l'exèrcit reial

106. ACA Cancelleria reg. 3995, f. 217.

107. ACA Cancelleria reg. 3990, f. 263.

108. AHE Corresp. rebuda, II.2 (Carta del príncep Felip als jurats d'Eivissa, 3 de febrer de 1554); MACABICH, I. Historia de Ibiza, Palma, 1967, I, pàg. 379-380.

109. El capità Pedro Esquerra havia estat el primer castellà del castell de Sant Felip a Menorca (ACA Cancelleria reg. 4016, f. 25).

110. AHPE Pab. i Cap. 2157; MACABICH, I. Historia de Ibiza, Palma, 1967, I, pàg. 380, i III, pàg. 232, i MARÍ CARDONA, J. Illes Pitiüses II Els Llibres de Entreveniments, Eivissa, 1981, pàg. 346.

111. ACA Cancelleria reg. 4315, f. 209, i CA 261, doc. 117 (6 de gener de 1586).

112. ACA Cancelleria reg. 4367, f. 212 v-215 (2 de gener de 1586).

113. ESCANDELL BONET, B., Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón, II, (Siglos XIV-XVI), Palma, 1995, pàg. 501-505.

114. AHPE Pab. i Cap. 2157; MACABICH, I. Historia de Ibiza, Palma, 1967, III, pàg. 232, i MARÍ CARDONA, J. Illes Pitiüses II Els Llibres de Entreveniments, Eivissa, 1981, pàg. 347.

115. Un dels plets que li tocà resoldre a Antic Sarriera fou recorregut al virrei de Mallorca (ARM A CV 1 Informatió rebuda de manament de se Illustre Señoria instant lo discret procurador fiscal de la regia cort contra lo magnífich mossen Antich Sarriera governador de yviça per a mostrar com es consuetut que los presidents de Mallorca manen alos governadors de yviça ab penas lo que conve per bona administratió de justícia, 5 de desembre de 1570). En aquest procés s'adduïren tota una sèrie de precedents d'anteriors processos d'Eivissa, des de cent anys abans, recorreguts davant de la cúria de la governació de Mallorca.

116. MACABICH, I. Historia de Ibiza, Palma, 1967, I, pàg. 259.

d'ençà 1635. Fou aspirant a la batllia general de Catalunya el 1652, quan fou recuperada per a la Corona, però Berenguer d'Oms i Santapau aconseguí el càrrec, i després Miquel Salbà de Vallgornera. Rocaberti fou batlle general de Catalunya posteriorment, entre 1666 i 1679¹¹⁷.

ELS REGENTS DE LA CANCELLERIA.- Els lloctinents generals de Mallorca, membres d'una aristocràcia no sempre de primer rang dels regnes peninsulars de la Corona d'Aragó, solien tenir una formació fonamentalment militar i els mancaven normalment els coneixements jurídics indispensables per a poder dur a terme satisfactòriament la seva comesa judicial. Per això els era imprescindible rebre assessorament jurídic de lletrats professionals. D'aquí la necessitat de tenir al seu costat un assessor que els proporcionàs la cobertura jurídica per a solucionar les múltiples súpliques que els arribaven. Aquests assessors aconsellaven jurídicament al lloctinent, i exercien un paper polític i administratiu important. Foren denominats assessor del lloctinent general o regent de la cancelleria. Eren funcionaris reials, designats directament pel rei, el seu nomenament requeria sempre en doctors en drets no naturals del regne de Mallorca, la missió fonamental era de servir d'assessors als virreis. Les professions legals es trobaven en plena expansió als segles XVI i XVII. Gràcies als treballs de J. Amelang, P. Molas, E. Serra, X. Torres, J.L. Palos i M^a. A. Fargas sabem que bona part dels advocats i juristes catalans pertanyien a famílies extensament ramificades i sòlidament implantades a la professió, els membres de les quals estaven estratègicament distribuïts en diferents instàncies del poder. La seva professionalitat els permetia posar-se al servei del millor postor, fos l'administració reial, el Consell de Barcelona o la Diputació de Catalunya, i participar en les faccions en què llavors estava dividida la societat catalana. Des de l'època de Ferran el Catòlic ja trobam cognoms catalans a Mallorca, els llinatges dels quals eren prominents entre el patriciat urbà barceloní, exercint la regència de la cancelleria, com Joan Dusai –membre d'una família que exercí molts càrrecs dins l'administració reial a Catalunya¹¹⁸ i que fou després lloctinent general a Sardenya¹¹⁹–, Jeroni Coll o des Coll –que durant quaranta anys fou membre del Consell Colateral de Nàpols¹²⁰ i que acabà la seva carrera política en el Consell d'Aragó¹²¹– i Frederic Honorat de Gualbes¹²² –l'actuació del qual va ser investigada per ordre reial¹²³, per part del seu successor Francesc Ros–¹²⁴.

Gairebé tots els regents, durant el regnat de Carles I, foren naturals de Catalunya. Així desempenyaren el càrrec Francesc Ros¹²⁵, Jaume Roca, Francesc Ubach, Felip Ferrera, Jeroni Dalmau i Lluís Vilana. Jaume Roca fou el primer regent nomenat per Carles I per succeir a Frederic Honorat de Gualbes a finals del 1517 i arribà a l'illa a començament de 1518¹²⁶.

117. MOLAS i RIBALTA, P. Catalunya i la Casa d'Àustria, Barcelona, 1996, pàg. 60.

118. FARGAS PEÑARROCHA, Mª A. Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent, Barcelona, 1997, pàg. 454.

119. ACA Cancelleria reg. 3674, f. 51-52 v (16 de novembre de 1509); FARGAS PEÑARROCHA, M^a. A. «Oficiales reales en la Cataluña de comienzos de la Edad Moderna» *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, T. I, v. 5° *El Poder Real en la Corona de Aragón*, Saragossa, 1996, pàg. 85.

120. CONIGLIO, G. Il vice-regno di don Pietro de Toledo (1532-1553), Nàpols, 1984; INTORCIA, C. Magistrature del Regno di Napoli, Nàpols, 1987, pàg. 298; Hernando, C.J. Castilla y Nápoles en el siglo XVI. El virrey Pedro de Toledo (1532-1553), Valladolid, 1994, pàg. 213 i 217, i MOLAS RIBALTA, P. Família i política al segle XVI català, Barcelona, 1990, pàg. 17; Id. Catalunya i la Casa d'Àustria, Barcelona, 1996, pàg. 80-81, i Id. «Va haver-hi una fusió de les èlits a la Catalunya dels Àustries?» *Manuscrits*, 15, 1997, pàg. 51.

121. ARRIETA ALBERDI, J. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Zaragoza, 1994, pàg. 601.

122. ARM EU 26, f. 92-93 v. Fou nomenat regent de la cancelleria mallorquina el 17 de setembre de 1511. Entre 1518 i 1523 estigué al Consell d'Aragó. Intervingué en la repressió de les Germanies. Segons E. Serra, l'octubre de 1524 fou nomenat per l'emperador assessor del governador de Menorca («Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII» *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, 1984, pàg. 481).

123. ACA Cancelleria reg. 3902, f. 13-14...per inquirir de mots excessos y delictes ques pretenien y pretenen contra lo magnific y amat conseller nostre micer frederic de gualbes doctor en cascun dret e regent la cancelleria y accessor ordinari en dit Regne...(carta dels reis Joana i Carles a Francesc Ros, Madrid, 11 de juliol de 1516).

124. JUAN VIDAL, J. El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca (siglos XV-XVII), Palma de Mallorca, 1996, pàg. 199-202.

125. Francesc Ros passà a l'Audiència valenciana on fou advocat fiscal, a partir de 1523, i oïdor a partir de 1536 i a més, examinador a la Facultat de Llei i Cànon entre 1526 i 1547 (CANET, T. *La magistratura valenciana* (S. XVI-XVII), València, 1990, pàg. 156).

126. ACA Cancelleria reg. 3902, f. 90 v-91 (nomenament reial de Jaume Roca regent de la cancelleria de Mallorca, Valladolid, 24 de desembre de 1517); ARM EU 30, f. 238 v-239 *Jurament prestat per lo magnific misser Jaume Rocha Regent la Cancilleria y assessor del spectable Lloctinent General e Governador del present Regne en la Seu* (26 de març de 1518).

Enfrontat almanco des de 1519 amb el lloctinent general Miquel de Gurrea, s'inhibí, com altres oficials reials quan esclatà l'alçament agermanat el febrer de 1521. Els jurats es queixaren al rei de la seva actuació. El maig de 1521 fou amenaçat de mort, a causa de la seva intervenció en l'elecció dels sobreposats dels oficis. Nomenà sobreposat dels picapedrers una persona poc addicte al moviment agermanat i això causà la irritació dels membres de l'ofici més radicals, que el volgueren matar. Arran d'això decidí anar-se'n de Mallorca i es refugià, com el virrei i altres oficials reials, a Eivissa.

Carles I l'octubre de 1521 nomenà un altre regent, Francesc Ubach¹²⁷, amb la missió d'intentar obtenir la pacificació de l'illa. Ubach, des de Barcelona començà a comunicar-se amb els jurats, a partir del març de 1522, mentre s'iniciaven les gestions preparatòries perquè una armada reial anàs a l'illa a reduir militarment els revoltats. Desembarcà el 5 d'agost a Alcúdia, que estava en mans dels realistes, des d'on intentà la submissió de la part forana i la seva col·laboració en sometre la ciutat. La seva gestió apaivagadora va ésser un fracàs. Fou acusat d'actuar més com un dels cabdills d'un bàndol, que com un pacificador. Fracassada la seva hipotètica gestió apaivagadora, quedà oberta la resolució del conflicte per les armes. Els agermanats atacaren; L'esquadra reial arribà a partir del setembre de 1522, arribà l'esquadra reial, que someté l'illa a l'obediència del monarca. A Ubach li correspongué col·laborar en l'organització i posada en marxa de la repressió. Quan va cessar del seu càrrec a Mallorca l'any 1527, fou destinat com a regent a València, on estigué durant divuit anys, entre 1527 i 1545¹²⁸.

Alguns dels regents moriren a la Ciutat de Mallorca, en l'exercici del seu càrrec, com Felip Ferrera o Lluís Vilana. Felip Ferrera i Boscà, regent entre 1538 i 1543, era un ciutadà honrat de Barcelona, descendent de tres generacions de consellers d'aquella ciutat i havia estat també regent de la cancelleria del Principat¹²⁹. Jurà el seu càrrec a Mallorca el 7 de juny de 1538¹³⁰ i l'exercí durant cinc anys, fins a la mort el mes d'abril de 1543¹³¹. El substituï un altre jurista català, Jeroni Dalmau, present a Mallorca des del mes de juliol de 1543¹³², fins que el 1548 va ser nomenat membre del Consell d'Aragó¹³³. El reemplaçà Lluís Vilana, un oficial reial en ascens social, casat amb Isabel Gualbes. Vilana va ser un altre dels gendres de Frederic Honorat de Gualbes que ocupà càrrecs a l'administració reial, concretament el de regent a Mallorca, que anys abans havia detingut el seu sogre. Nomenat nou regent de la cancelleria de Mallorca el setembre de 1548¹³⁴, arribà a la capital de l'illa l'agost de 1549, i el 1552 partí com a visitador d'Eivissa¹³⁵. Com a resultat de la visita suspengué temporalment el llavors governador, el membre de la nissaga catalana, Jaume Salbà i cedí el càrrec, mentre duràs la inspecció, al capità Pedro Esquerra. Vilana morí en el càrrec de regent de Mallorca el juliol de l'any 1555. El substituï un altre jutge català, resident fins llavors a la ciutat de Nàpols, Joan Armengol¹³⁶. Armengol fou el primer regent de Mallorca anomenat per Felip II; elegí sobretot juristes catalans per a assessorar els seus lloctinents al regne de Mallorca. Joan Armengol morí a la capital mallorquina en l'exercici del càrrec el 1560¹³⁷, i el substituï el fundador d'una important i influent dinastia de juristes catalans, Francesc Xammar¹³⁸. Xammar, de família de procedència mercantil gironina, servia llavors a l'Audiència de

127. ACA Cancelleria reg. 3904, f. 140 v-142 (Valenciennes, 14 d'octubre de 1521).

128. CANET, T *La magistratura valenciana* (S. XVI - XVII), Valencia, 1990, pàg. 156.

129. MOLAS RIBALTA, P. *Família i política al segle XVI català*, Barcelona, 1990, pàg. 35-36.

130. ARM Còd. 13, f. 188 i EU 34, f. 95 v-96 v; QUADRADO, J.M. *Privilegios y franquezas de Mallorca, II, Palma de Mallorca*, 1896, pàg. 227.

131. ARM EU 36, f. 38 v-39.

132. ARM EU 36, f. 68-69 (jurà el seu càrrec el 18 de juliol de 1543).

133. FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, M. *Corpus Documental de Carlos V*, III, pàg. 601, i ARRIETA ALBERDI, J. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón* (1494-1707), Saragossa, 1994, pàg. 137-138. Nogensmenys el desembre de 1548 estava encara a Mallorca.

134. ARM LR 88, f. 11-12 *Privilegium magnifici Ludovici Vilana Regentis cancellariae* (Valladolid, 30 de setembre de 1548). Jurà el càrrec el 20 d'agost de 1549 i signà pregons i edictes amb el virrei a partir del 10 d'octubre (ARM AH 427, f. 135 v).

135. Macabich, I. *Historia de Ibiza*, I, Palma, 1966, pàgs. 378-379.

136. ARM LR 88, f. 196 v-198 (nomenament de 17 de febrer de 1556) i EU 40, f. 358-358 v (jurà el càrrec el 9 de febrer de 1557). El 7 d'abril de 1557 referendà amb la seva signatura pregons del virrei Marrades (ARM AH 427, f. 218).

137. ARM LR 88, f. 242-242 v.

138. ACA Cancelleria 4356, f. 124-125 v (Toledo, 11 d'agost de 1560), i ARM EU 42, f. 5 (jurament de F. Xammar com a regent, el 30 de gener de 1561).

Catalunya. Va ser nomenat jutge de cort d'aquella institució, tot just arribat a la cort reial, després d'haver assessorat a la poderosa casa de Zúñiga i Requesens. En atenció als anys de servei com a jutge de cort i com a doctor de la Reial Audiència de Catalunya, el rei el premià amb la concessió de cinc-centes lliures barcelonines¹³⁹. Esgotat el seu exercici com a jutge de cort a Catalunya, assolí la regència de la cancelleria de Mallorca.

JURISTES CATALANS A LA REIAL AUDIÈNCIA MALLORQUINA.- Quan fou instituïda la Real Audiència mallorquina el 1571, el regent Xammar, que feia més de deu anys que administrava justícia a Mallorca, passà a ser el primer regent de l'Audiència¹⁴⁰. Exercí el càrrec fins el 1574, quan tornà a l'Audiència de Catalunya¹⁴¹. Inicià un historial de serveis, que els seus successors assoliren consolidar. A Xammar, el substituï el 1575, un altre jutge català, que havia estatprèviament membre de l'Audiència de Catalunya i regent de la de València¹⁴², Bernat Joan Pol¹⁴³. Ocupà el càrrec de regent fins a la mort el 1581¹⁴⁴. A l'Audiència mallorquina s'integrà des del primer moment fundacional, un altre magistrat català, Francesc Mitjavila, natural de Figueres, casat amb Aina Franquesa i emparentat, per tant, amb el grup de poder que fou la família Franquesa. Fou nomenat oïdor per Felip II el 1573¹⁴⁵. Mitjavila passà els darrers vint anys de la seva vida a Mallorca. Després d'exercir deu anys com a oïdor, fou nomenat a finals del 1583 regent de l'Audiència¹⁴⁶, càrrec que ostentà deu anys més, fins que morí a la capital mallorquina el 1593¹⁴⁷. El seu fill Francesc Mitjavila i Franquesa va ser oïdor de l'Audiència de Catalunya. Però el nou regent de Mallorca també va ser un altre català, Jeroni Torner, que vingué a Mallorca el juny de 1594¹⁴⁸. Torner va exercir el càrrec només durant un trienni, després del qual va retornar a Barcelona, on va ser membre, i a partir de 1605, regent, de l'Audiència catalana. Va morir el 1608 i el substituï en la regència del tribunal de Catalunya, Miquel Salbà de Vallseca, pare de Miquel Salbà de Vallgornera, que després va ser virrei de Mallorca.

En el segle XVII, dos catalans presidiren com a regents l'Audiència de Mallorca. L'octubre de 1613 va prendre possessió del càrrec el jurista Josep des Mur¹⁴⁹, que havia estat prèviament regent de les Audiències de Catalunya i de Sardenya. Josep des Mur havia estat asessor de la Capitania General i de la Batlia General de Catalunya. Ingressà a l'Audiència de Catalunya el 1590, impulsat per un dels regents catalans del Consell d'Aragó, Francesc Sans,

139. ACA Cancelleria 4356, f. 138 v-139 (Toledo, 11 de setembre de 1560).

140. JUAN VIDAL, J. «La Instalauració de la Reial Audiència al Regne de Mallorca» *Pedralbes*, 14, 1994, pàg. 77.

141. ARM LR 90, f. 130 *El doctor Francisco Xammar regente la Cancilleria en esse Reyno de Mallorca nos ha supplicado le diessemos licentia de yr a visitar su casa en Cathalunya y porque es nuestra volunta que se le de os encargamos y mandamos que en recibiendo la presente le digays de nuestra parte como le damos la dicha licentia por tiempo de seys meses y que se podrá embarcar siempre que quisiere...* (carta reial al lloctinent general Urries, Madrid, 16 de gener de 1574). Xammar s'embarcà del port d'Andratx el 25 d'abril. Des de mitjans març firmà els documents com a regent interí Hug Berard. L'octubre de 1574 el rei li prorrogà la llicència altres sis mesos (ARM LR 90, f. 139 v-140, Madrid, 11 d'octubre de 1574). Xammar ja no tornà a Mallorca, i l'agost de 1575 fou nomenat per substuir-lo Bernat Joan Pol.

142. CANET APARISI, T. *La Magistratura Valenciana* (S. XVI-XVII), València, 1990, pàg. 50, 57 i 160.

143. ARM LR 90, f. 143-144 v i 146-148 (Madrid, 22 d'agost de 1575) *Privilegium magnifici Bernardi Jonnis Poll Regentis Cancellariae*. Estigué present a l'illa a partir de febrer de 1576 (ARM A Presidals Decrets 1569-1576); JUAN VIDAL, J. *El Sistema de Gobierno en el Reino de Mallorca* (siglos XV - XVII), Palma, 1996, pàg. 226.

144. ARM Còd. 13, f. 189 v *die sexta martii MDLXXXI admodum magnif. Hyeroninus Berard unus ex doctoribus R. Aud. promotus fuit ad officium regentis cancellariam vacuum per mortem magnif. Bernardi Joan Pol*.

145. El seu nomenament es produí el 9 de maig de 1573 (ACA Cancelleria, reg. 4361, f. 23-26 v i ARM LR 90, f. 116 v-118). El març de 1574 li foren concedits dos-cents ducats per cobrir les despeses de mudar-se de Figueres a Mallorca (ACA Cancelleria, reg. 4361, f. 101-102 v).

146. El seu nomenament com a regent es produí el 18 de desembre de 1583 (ARM RP 66, f. 42-43 v) i jurà el càrrec el primer diumenge de gener de 1584 (ARM EU 49, f. 342-343).

147. El 5 de març de 1593 el rei concedí a la seva vídua, Jerònia Mitjavila, cent cinquanta lliures de pensió dels fons de la Procuració Reial de Mallorca, pels vint anys de serveis prestats pel seu marit a l'Audiència de Mallorca (ACA Cancelleria reg. 4372, f. 177 v-181).

148. Fou nomenat el 16 de febrer de 1594 (ACA Cancelleria reg. 4375, f. 32 v-35 i ARM LR 91, f. 212-213 v). El 7 de març li foren concedits tres-cents ducats d'ajuda de costa pel trasllat de domicili a Mallorca (ACA Cancelleria reg. 4375, f. 49 v-50). Jurà el càrrec a la capital mallorquina el dia 15 de juny de 1594 (ARM LR 91, f. 214 i EU 53, f. 125-125 v).

149. CAMPANER, A. *Cronicón Mayoricense*, Palma de Mallorca, 1881, pàg. 361. El dia 7 d'octubre referendà pregons del virrei. Havia estat nomenat regent el 31 d'agost de 1613 per substituir a Martínez del Villar, promocionat a fiscal del Consell d'Aragó (ACA Cancelleria 4934, f. 194-197 v). Li foren concedits quatre-cents ducats d'ajuda de costa per costejar el trasllat a l'illa.

150. TORRES, X. «Les bandositats de Nyerros i Cadells a la Reial Audiència (1590-1630): "Policía o Alto Gobierno?"». *Pedralbes*, 5, 1985, pàg. 160-163.

eix de l'hegemonia del bàndol dels cadells¹⁵⁰, que també passà per l'Audiència de Mallorca. Simultanetjà el seu lloc a l'Audiència amb la regència de la tresoreria general de Catalunya. Des Mur pertanyia a l'estament dels cavallers i havia rebut la dignitat de noble a les Corts catalanes de 1599. Quan es va desfermar una forta disputa entre la Cort i el Principat el 1600 sobre la publicació de les constitucions de les Corts de 1599, ell, que era llavors el regent de l'Audiència i magistrat de coneguda filiació cadella, es declarà decidit partidari reialista i d'actuar enèrgicament contra els diputats que obstaculitzaven la publicació¹⁵¹. Jeroni Pujades comentava amb poca simpatia la ràpida ascensió en la carrera de magistrat i alhora dins la jerarquia social: «de pobre advocat era pujat a assessor de la batllia general, jutge de cort de la tercera sala, cavaller i noble»¹⁵². Posteriorment va ser acusat de l'assassinat d'un col·lega de tribunal, per ser l'amant de la seva dona, i per això fonc expedientat i expulsat de l'Audiència l'any 1601¹⁵³. A Mallorca, des Mur acudí al Consell d'Aragó enfrontat al Procurador fiscal, on no obtingué sentència favorable¹⁵⁴; exercí a més interinament, el 1617, la lloctinència general del regne¹⁵⁵, i ocupà la regència de l'alt tribunal d'administració de justícia fins a la mort, el novembre de 1621¹⁵⁶. A l'època de Carles II, el 1674, un altre jurista català, Francesc Comes i Torró, que havia estat fins llavors magistrat de l'Audiència de Catalunya, i personatge vinculat a l'entorn del duc de Medinaceli, fou regent de l'Audiència de Mallorca, on estigué fins que el 1681 passà a ocupar la fiscalia del Consell d'Aragó¹⁵⁷. El 1694 fou ascendit a la condició de regent, malgrat que la seva condició d'austriacista li valgué ésser desplaçat d'aquella institució el 1706¹⁵⁸. El 1702 obtingué el títol de comte de Rocamartí¹⁵⁹, i el 1712 va ser nomenat cavaller del Principat¹⁶⁰.

Si el primer fiscal de la nova Audiència, nomenat per Felip II fou un mallorquí –Hug Net–, a partir de la seva mort –l'any 1586–, el càrrec passà, durant tota la història de l'Audiència, a mans de no naturals de Mallorca, i s'hi tornaren catalans, valencians i aragonesos. El 1593, fou nomenat un català, descendent d'una família on hi havia diversos juristes, que inicià un llarg mandat: Cristòfol Fivaller¹⁶¹. Romangué en el càrrec ni més ni manco que trenta-un anys, fins a la mort el 1624¹⁶². El 1644, un altre jurista català, Francesc Joan Magarola, que formava part, com a oïdor, de l'Audiència mallorquina d'ençà de principis de 1642, començà a exercir de fiscal per espai de quasi una dècada¹⁶³. Era membre d'una dinastia de destacats juristes catalans. Els Magarola són exemple de consolidació familiar dins l'administració reial mitjançant estratègies homògàmiques: el seu oncle Joan, pertanyent al bàndol dels nyerros, i el seu germà Miquel Joan foren jutges de l'Audiència de Catalunya i ambdós varen ésser regents del Consell d'Aragó. Miquel Joan va ser també

151. TORRES, X. «Les lluites de nyerros i cadells a la Catalunya del segle XVII (1590-1640): un assaig d'interpretació» *Pedralbes*, 12, 1992, pàg. 195.

152. CASAS i HOMS, J.M. (ed.) *Dietari de Jeroni Pujades*, Barcelona, 1975, pàg. 165-166; Molas Ribalta, P. *Família i política al segle XVI català*, Barcelona, 1990, pàg. 36, i Catalunya i la Casa d'Àustria, Barcelona, 1996, pàg. 114-115.

153. PALOS, J.Ll. *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Vic, 1997, pàg. 105.

154. ACA Cancelleria 4935, f. 117 v-127 *Sententia M.S.S.C.A. ad favorem Fiscii procuratoris et contra Regentem don Josephum des Mur* (28 de febrer de 1615).

155. ARM EU 60, f. 253-253 v (7 de març de 1617).

156. Morí el 21 de novembre de 1621 (CAMPANER, A. *Cronicón Mayoricense*, Palma, 1881, pàg. 375). La seva signatura ja no apareix en els pregons virreïnals des del 13 de setembre d'aquell any.

157. DACB, XX, 1966, pàg. 49. L'onze de gener de 1681, Comes entrà a Barcelona, procedent de Mallorca, un pic fou nomenat advocat fiscal del Consell d'Aragó. El rei el 30 de març nomenà substituït seu a Mallorca al valencià Francesc Pastor, fins llavors assessor de la Batllia General d'aquell Regne (ARM LR 97, f. 31-32), que arribà el dia 20 de maig i jurà el nou càrrec el dia 23.

158. ARRIETA ALBERDI, J. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Zaragoza, 1994, pàg. 611.

159. MOLAS RIBALTA, P. *Catalunya i la Casa d'Àustria*, Barcelona, 1996, pàg. 140.

160. MORALES ROCA «Privilegios Nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Borbón (1700-1838)» *Hidalguía*, 1976, pàg. 24.

161. ACA Cancelleria reg. 4368, f. 27-29 v i 4373, f. 277-280, i ARM RP 67, f. 184 v-186, i RP 71, f. 223-224 v (Sant Llorenç de l'Escorial, 5 de juny de 1593). El 26 de juny de 1593 li foren concedits dos-cents ducats d'ajuda de costa per traslladar-se a Mallorca (ACA Cancelleria reg. 4373, f. 291-291 v i ARM RP 71, f. 205-205 v).

162. ARM LR 94, f. 291-292: nomenament per part del virrei Jerónimo Agustín com a advocat fiscal interí a Macià Marimon, fins que el rei proveís nou titular per mort de Cristòfol Fivaller (8 de juny de 1624).

163. Magarola havia estat nomenat doctor de l'Audiència mallorquina el 15 de desembre de 1641 (ARM LR 96, f. 57-59) i va pendre possessió d'aquest càrrec el 18 de gener de 1642. El 24 de novembre de 1645 rebé el nomenament d'avocat fiscal, que exercia interinament des del 27 de juny de 1644 (ARM LR 96, f. 114), quan substituït temporalment per absència al fiscal titular Josep Pueyo, que rebé una llicència reial per traslladar-se a Aragó (LR 96, f. 234 -235 v).

advocat fiscal de la Generalitat entre 1626 i 1631, càrrec ocupat després per Francesc Joan entre 1635 i 1638. Un altre germà seu, Joan, assolí la mitra de Vic. Els dos germans Francesc Joan i Miquel Joan Magarola havien estat prèviament insaculats com a consellers de Barcelona a la bossa dels ciutadans. Quan Francesc Joan, el 1626, accedí a la bossa de conseller segon ciutadà, el seu germà Miquel Joan passà a la primera. És un cas en què la precedència familiar s'imposà en un procés de promoció¹⁶⁴. Francesc Joan obtingué el 20 de novembre de 1645, atorgat a València, privilegi reial de noblesa¹⁶⁵. El rei ordenà que malgrat passàs a exercir de fiscal, se li conservàs l'antigüetat que posseïa com a jutge de cort a l'Audiència mallorquina, si havia de votar tant a causes civils com fiscals¹⁶⁶. A causa de la seva malaltia «perlo impediment del noble señor Don Francesc de Magarola», el novembre de 1652, el virrei designà un fiscal interí –Joan Llorenç Salas–, que es fes càrrec de les seves funcions¹⁶⁷, fins que morí el 1653.

Si des del primer moment fundacional, hem vist que magistrats catalans formaren part de la Reial Audiència mallorquina, amb el regent Xammar, i amb l'oïdor Mitjavila, que després ascendiria a regent, la presència catalana prosseguí. El 1582, Felip II nomenà des de Lisboa Salvador Pi, magistrat de l'Audiència doctor en ambdós drets, natural d'Esparraguera, havia de cobrir la vacant produïda per la promoció a regent de Jeroni Berard, a la mort de Bernat Joan Pol¹⁶⁸. Pi fou posteriorment objecte de diverses acusacions, de les quals se'n demanà, des de la Cort, informació secreta al Bisbe Vic i Manrique, el 1586¹⁶⁹; finalment fou cessat del seu càrrec l'any 1588¹⁷⁰ i substituït per un altre català, Joan Crespo el juny de 1589, que morí molt poc després de la seva arribada a Mallorca¹⁷¹. Malgrat que Salvador Pi fou condemnat a no tornar a Mallorca durant cinc anys, el rei l'autoritza després per dues vegades, el març de 1592 i l'octubre de 1594, a traslladar-se a l'illa per espai de quatre mesos per a poder concloure un plet i tractar de la venta d'una propietat¹⁷². La promoció de Francesc Mitjavila a regent de l'Audència deixà també una vacant d'oïdor, per la que fou nomenat el gener de 1585, el doctor Francesc Moli¹⁷³. Pi no fou l'únic jutge de l'Audiència de Mallorca suspès del càrrec. El 1598, un altre català, fins llavors advocat dels pobres a l'Audiència de Catalunya, Pere Serra, era enviat a Mallorca, per substituir al doctor Moli, apartat de les seves funcions per decisió reial, confirmatòria d'un altre anterior del Consell d'Aragó¹⁷⁴. Pere Serra romangué en el càrrec quinze anys, fins a la jubilació l'estiu de 1613. Morí a la Ciutat i fou enterrat a la parròquia de Sant Nicolau el gener de 1626¹⁷⁵. Mentrestant Felip II el gener de 1586 havia

164. FARGAS PEÑARROCHA, M.A. «Història del poder i estructures familiars de la classe dominant a la Catalunya moderna» *Pedralbes* 13-II, 1993, pàg. 247, nota 32; Id. *Família i Poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Barcelona, 1997, pàg. 279.

165. ARM LR 96, f. 214-216 v.

166. ARM Còd. 172, f. 185 v i LR 96, f. 238...*por una carta de 13 de noviembre del pasado he entendido la duda que se ofrece si deve retener el Doctor D. Francisco Juan Magarola con el puesto de mi Abogado fiscal en que le he nombrado el que le toca y tenia por su antigüedad con la plaça de juez de corte que servia en essa Audientia para que mande declarar lo que deva hazerse y supuesto que por juez de corte gano antigüedad a otros no pareçe deve retroceder con el puesto de fiscal particularmente si le queda el voto en las causas civiles, fiscales y no fiscales y siendo esto así tengo por bien...que el dicho Doctor Magarola se le conserva su antigüedad y asiento que tenia que así es mi voluntad...* (Madrid, 27 de gener de 1646).

167. ARM LR 96, f. 401-401 v (4 de novembre de 1652).

168. ACA Cancelleria reg. 4364, f. 151-153 v i ARM 91, f. 26-27 v (Llisoa, 11 i 20 de juny de 1582). Jurà el càrrec el 28 de setembre de 1582 (ARM EU 49, f. 94-94 v).

169. ACA Cancelleria 4368, f. 1-3 (Madrid, 12 de novembre de 1586).

170. El Consell d'Aragó, en la seva reunió del 22 de maig de 1588, sentencià que «después de haver mirado muy bien su processo y segun por ella paresçe queda suspendido de officio por cinco años; pero hazele de decir que es para siempre, que por haber sido del Consejo se guarda este decoro». El rei el 5 de juny afegia un lacònic «Hazase lo que pareçe ser de justícia» (RIBA GARCÍA, C. *El Consejo Supremo de Aragón en el reinado de Felipe II*, València, 1914, pàg. 295).

171. ACA Cancelleria reg. 4370, f. 189-190 i 278-280 (Sant Llorenç de l'Escorial, 20 de juny de 1589). Li foren concedits dos-cents ducats d'ajuda de costa per una sola vegada el 15 de juliol de 1589 (ACA Cancelleria reg. 4371, f. 10 v-11) i altres dos-cents a la seva vídua Jerònia Navarro, el 8 de març de 1590 (ACA Cancelleria reg. 4371, f. 89-90 v). El seu successor Cosme Climent, valencià, fou designat el 6 de gener de 1590 (ACA Cancelleria reg. 4372, f. 2-4 v).

172. ACA Cancelleria reg. 4372, f. 92 v-93 v, i reg. 4375, f. 200-201.

173. ARM LR 91, f. 215-216 (Madrid, 16 de gener de 1585).

174. ACA Cancelleria reg. 4378, f. 60 v-64 v i ARM LR 92, f. 81-82 v (Madrid, 20 d'abril de 1598). Li foren concedits els dos-cents ducats acostumats per traslladar-se de Catalunya a l'illa (ACA Cancelleria reg. 4378, f. 64 v-66).

175. ADM Llibre de Defuncions de Sant Nicolau (1585-1633), s.f. miser Pere Serra, doctor del Real Consell, morí ab lo sacrament dela extremaunció y no feu testament y fonch enterrat en Sant Nicolau, llur parroquia a 25 de gener de 1626.

nomenat nou oïdor de l'Audiència el magistrat català Francesc Sans¹⁷⁶, que havia desenvolupat la seva activitat des de novembre de 1582 a l'Audiència de Catalunya, tant en causes civils com criminals, i a la tercera sala, abans d'ingressar al Consell d'Aragó el 1592, com a advocat fiscal¹⁷⁷, i després, a partir de 1593, com a regent¹⁷⁸. Sans gaudí del beneplàcit d'assenyalats membres del Consell d'Aragó per a crear clientele. Va ser també visitador dels regnes d'Aragó –en temps de l'afer Antonio Pérez– i de Lleó.

En el segle XVII hi hagué també qualche oïdor català, destinat a la Reial Audiència de Mallorca. Felip IV elegí el 1623 a Joan Baptista Gori, jutge de l'Audiència mallorquina¹⁷⁹. Traslladat el 1636 a l'Audiència catalana, va ser una de les víctimes de la revolució de 1640. La recepció el 24 de desembre a Barcelona de la notícia de la rendició de Tarragona a l'exèrcit reial provocà a aquella ciutat una violenta reacció popular. Amb una ferocitat superior encara a la del Corpus de Sang, la massa desfermada, junt a insurgents de fora de la ciutat, es posà a perseguir als traidors, i assassinà a tres membres de l'Audiència, els doctors Gori, Puig i Ramon¹⁸⁰. Gori, ja vell i malalt, va ser assassinat a ganivetades, a casa seva, i posteriorment llançat per la finestra, i el seu cadàver arrossegat pel carrer, fou penjat a les forques acondicionades a la plaça del Rei pelsamotinats¹⁸¹.

SIGNATURES

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
CA	Consell d'Aragó
ADM	Arxiu Diocesà de Mallorca
AHM	Arxiu Històric de Maó
CR	Cúria Reial
AHE	Arxiu Històric Municipal d'Eivissa
AHPE	Arxiu Històric de la Pabordia d'Eivissa
APF	Arxiu Parroquial de Felanitx
ARM	Arxiu Històric del Regne de Mallorca
A	Audiència
AGC	Actes del Gran i General Consell
AH	Arxiu Històric de la Universitat
Còd.	Còdexs
EO	Extraccions d'Oficis
EU	Extraordinaris de la Universitat
LR	Lletres Reials
RP	Reial Patrimoni
S	Suplicacions
MP	Miscel·lànies Pasqual
BSAL	Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana
DACB	Dietari de l'Antich Consell Barceloní

176. ACA Cancelleria reg. 4366, f. 192 v-195 (València, 26 de gener de 1586).

177. ACA Cancelleria, reg. 4373, f. 93-96: concessió a Francesc Sans de l'ofici d'advocat fiscal al Consell d'Aragó i mentre exerceixi l'ofici que cobri cinc mil reals castellans de la tresoreria de Mallorca (Valladolid, 11 de juliol de 1592).

178. Al regent Francesc Sans el rei li concedí deu mil reals reals castellans de renta per ajuda de costa ordinària l'octubre de 1593 (ACA Cancelleria, reg. 4372, f. 265-266 v). Ja mort, Felip III concedí a la seva vídua Gervàsia dues-centes lliures barcelonines sobre la Procuració Reial de Mallorca (ACA Cancelleria, reg. 4923, f. 167 v-170 v). Vegi's també PUJOL SAFONT, A. *Hijos ilustres de Cerdanya*, Barcelona, 1896, pàg. 88; LAZERME, J. Cavallers i burgesos honrats de Rosselló i Cerdanya, III, 1976, pàg. 229, i MARTÍNEZ MILLÁN, J. i de CARLOS MORALES, C.J. Felipe II (1527-1598). *La configuración de la Monarquía Hispana*, Salamanca, 1998, pàg. 478.

179. ARM LR 94, f. 263-265 v (Madrid, 9 de maig de 1623). Jurà el càrrec l'1 de juny de 1623 (LR 94, f. 265-265 v).

180. ELLIOTT, J.H. *La rebelión de los catalanes*, Madrid, 1977, pàg. 459, i GARCIA CÁRCEL, R. La revolta catalana. Pau Claris, Barcelona, 1985, pàg. 109.

181. PALOS, J.LI. *Els juristes i la defensa de les Constitucions*. Joan Pere Fontanella (1575-1649), Vic, 1997, pàg. 134.